

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва і
реставрації творів мистецтва

До захисту допущено
_____ Н.О. Урсу
Зав. кафедри ОДПМтаРТМ

Дипломна робота
з теми: **«Українська міфологія очима радянських художників»**

Виконала:
Студентка 4 курсу ОМ1-В16 групи
Спеціальність 023 Образотворче мистецтво
Образотворче мистецтво, декоративне
мистецтво, реставрація за освітньою
програмою Образотворче мистецтво
декоративно-прикладне мистецтво та
Король Анастасія Петрівна

Науковий керівник:
Підгурний Іван Станіславович кандидат
мистецтвознавства, доцент кафедри
образотворчого,
декоративно-прикладного мистецтва та
реставрації творів мистецтва

Кам'янець-Подільський 2019

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ I. Українська Міфологія та її початки у язичництві слов'ян.	
1.1. Зародження язичництва на теренах Давньої Русі	6
1.2. Слов'янське вірування. Пантеон божеств та істоти	12
Розділ II. Тема слов'янської міфології у мистецтві XIX – XXI століть.	
2.1. Художники-слов'янисті пострадянського простору	19
2.2. Українська міфологія у зарубіжних ілюстраціях.....	28
Розділ III. Духи і боги на полотнах та в ілюстраціях	
3.1. Зображення слов'янських духів та істот та їх значення	32
3.2. Боги та їх відтворення у сучасному мистецтві художниками пострадянського простору	46
Висновки	61
Список використаних джерел.....	63
Додатки.....	68

Вступ

Актуальність дослідження: У сучасному світі художники, скульптори, поети тощо все частіше у своїй творчості звертаються до минулого. Не дарма говорять, що будувати майбутнє потрібно тоді, коли вивчиш минуле. Наше Українське минуле є дуже цікавим і загадковим, особливо культура, побут та міфологія.

На даний час міфологією називають те, що наші предки вважали вірою, адже теперішні герої казок і міфів колись були богами та чудом вірувань. У давні часи все пояснювалось неземними силами, божественними чудесами, тому люди і придумали такі своєрідні пояснення тому, чого пояснити не в змозі.

Наші предки-слов'яни не були виключенням. Вони, як і багато інших народів були язичниками. Але саме наша культура, наші боги та вірування наших пращів відрізнялись від інших народів своєю різноманітністю і величчю. Саме це різноманіття міфічних створінь, їхні образи і неосяжність завжди цікавила митців. Всім відомі і повісті Гоголя, і «Лісова пісня» Ліни Костенко у яких живуть міфічні створіння зі звичайними людьми. Але через давнє табу християнства та й заборони Російської імперії, які супроводжували українців завжди, ми не мали змоги достовірно зберегти свою культуру, легенди тощо.

Багато чого з дохристиянський вірувань було спотворено з часом, та дійшло до наших часів не в первозданному вигляді. Тому не всім відомо, але знайомі нам з дитинства Баба Яга та Кощій Безсмертний не завжди були героями народних казок. Вони були взяті із старих вірувань язичників і трохи змінені. Цікавий факт, що відома нам Баба Яга є прототипом язичницької богині - Ягині Матушки, яка не була жорстокою старою бабою, а навпаки була символом берегині загублених та неймовірної вроди жінкою, яка боролась із злом лісів. Це ж саме можна сказати про інших героїв слов'янських міфів. Але багато народних пісень, обрядів та історій з народного фольклору було збережено з часів Давньої Русі та розповідають як насправді і чим жили люди того часу, як створювались звичаї і традиції та чим сучасники можуть пишатись. Адже українська культура є

унікальна по своєму, по своєму цікава та захоплююча. Тому багато художників присвячували свої полотна слов'янській міфології, вивчали та досліджували її. А після розпаду Радянського союзу, така можливість появилась і в українських художників.

Наша міфологія захоплювала не лише земляків цих міфів, а й зарубіжних художників. Найчастіше використовували берегинь, відьом, мавок тощо у графічних роботах та ілюстраціях до книг.

Метою курсової роботи є дослідження української культури, її міфології та вплив на сучасне мистецтво.

Для досягнення поставленої мети були вирішенні наступні **завдання**:

- ~ Дослідити наявну джерельну базу;
- ~ Дослідити історію зародження язичництва на тернах України;
- ~ Вивчити вплив язичництва на українську міфологію;
- ~ Обґрунтувати вплив української міфології на мистецтво;
- ~ Дослідити художників, які звертались до слов'янської міфології;
- ~ Проаналізувати опрацьований матеріал;
- ~ Підвести підсумки дослідження.

Об'єктом дослідження виступає українська та слов'янська міфологія.

Предметом дослідження постає творчість сучасних художників слов'яністів, та тих художників, що звертались до теми слов'янської міфології

Методи дослідження. Для виконання завдань дослідження були використані загальнонаукові та спеціальні методи досліджень. До загальнонаукових методів належать: фактологічний, представлений вивченням візуального матеріалу; аналітичний аналіз літературних джерел; метод порівняльного аналізу, представлений порівняльним мистецтвознавчим аналізом дизайну у різних його проявах у мистецтві. До спеціальних методів належать статистичний метод та метод роботи з першоджерелами.

Структура і обсяг роботи. Текстова частина курсової роботи складається із вступу, 3-х розділів, висновку, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи – сторінок 88, список використаних джерел налічує 56 позицій, додатків – 20.

Висновки

У процесі виконання роботи було досліджено та вивчено українську міфологію, її історію та коріння. З усієї дослідницької роботи можна винести такі висновки:

1. Українська міфологія бере свої початки з слов'янських язичницьких вірувань. Саме незнання того, як побудований світ та повна покора і шана природі, зумовили людей повірити у надзвичайні сили та обожествляти їх. Люди почали приписувати ледь не кожному явищу божество, що владарює над ним. Зародження язичницького вірування на теренах давньої Русі почало стрімко набирати популярності і утворився цілий культ віри.

2. Після створення вірування, що охопило не лише Руські землі, слов'яни почали створювати не просто богів і їх над здібності, а й пантеон зі своєю ієрархією та своїми правилами. В першу чергу появився нижчий світ зла та вищий світ добра, адже у ті часи люди вірували лише у істинне добро чи суще зло, тобто їх світ чітко поділявся на чорне і біле без всяких «але». Вищим світом, що був над хмарами правив Сварог, а от світом зла, що був глибоко під землею, правив Чорнобог.

3. З того часу, як було розвалено Радянський Союз, в Україні стали доступні книги та дослідження по слов'янській міфології. Тоді багато художників присвятили свої роботи саме слов'янським образам. Таких художників називають художниками-слов'яністами. Їхньою метою постає глибоке вивчення етносу свого народу та зображення богів, істот, для кращого розуміння і уявлення про слов'янські вірування.

4. Не лише художників пострадянського простору цікавила слов'янська культура, немала кількість і зарубіжних художників надихались цими образами. Всім знайома «Русалонька» Ганса Крістіана Андерсона запозичена зі слов'янської культури, адже образ та назва саме слов'янської морської дівки припав йому до душі. Так само ілюстратори, що працювали з слов'янською міфологією та російськими, українськими казками, не залишились байдужими

до цих образів і детально їх вивчали, щоб передати в своїх ілюстраціях їх характер та стиль життя.

5. Зображення слов'янських духів та істот на пострадянському просто рі знайти з кожним роком стає все легше та легше, адже багато художників, пам'ятаючи ці образи з дитинства, присвячують їм багато полотен, ілюстрацій тощо.

6. Самі постаті істот знайомі з дитячих казок та оповідок дуже розповсюджені, а от слов'янських богів мало хто знає, тому щоб зобразити богів, доводилось проводити багато роботи над вивченням історії цих божеств. Але навіть малюючи богів по певних стандартах у кожного митця цей образ відрізнявся своїм характером.

Отже з вище сказаних висновків можна узагальнити те, що українська міфологія на даний період мало досліджена та вивчена. Самі документи по дослідженню слов'янської міфології, деякі дослідники вважають вигадкою та домислами попередників. Але виключати слов'янську міфологію не можна, адже все ж таки вона є багатою та цікавою. Багато художників як і пострадянського простору так і зарубіжних зацікавлені тематикою слов'янської міфології і відтворюють постаті міфів у своїх полотнах та ілюстраціях.

Список використаних джерел

1. Алконост, Сирин, Гамаюн и другие загадочные чудо-птицы славянской мифологии. [Електронний ресурс]. – режим доступу <http://divolog.ru/alkonost-sirin-gamayun-i-drugie-zagadochnye-chudo-ptitsy-slavyanskoj-mifologii/> назва з екрану.
2. Аничков Е. Язычество и древняя Украина-Русь. / Аничков Е. – СПб., 1914.
3. Антін Онищук. Матеріали до гуцульської демонології/ Онищук А. – Львів, 1909. Т. 11. С. 1-139
4. БЕРЕГИНЯ — СЛАВЯНСКАЯ БОГИНЯ, ПОСВЯЩЕННЫЙ ЕЙ ПРАЗДНИК И КУКЛА-ОБЕРЕГ БЕРЕГИНЯ [Електронний ресурс] – режим доступу <https://grimuar.ru/poltergeist/slavyanskie/bereginya-slavyanskaya-boginya.html> назва з екрану.
5. Бестиарія. Слов'янська міфологія. [Електронний ресурс]. – режим доступу http://bestiaria.ru/wiki/%D0%9C%D0%B8%D1%84%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D1%8F/%D0%A1%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D1%8F%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F_%D0%BC%D0%B8%D1%84%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D1%8F назва з екрану.
6. Боряк О. О. Пономарьов А. П. Українці: народні вірування, повір'я, демонологія/ Боряк О. О. Пономарьов А. П. - Київ; Либідь 1992, 322 с.
7. Булашев Григорій. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях. / Булагашев Г. – Київ, 1992.
8. Велес [Електронний ресурс]. – режим доступу http://bestiaria.ru/wiki/%D0%9C%D0%B8%D1%84%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D1%8F/%D0%A1%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D1%8F%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F_%D0%BC%D0%B8%D1%84%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D1%8F/%D0%91%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0/%D0%92%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D1%81 назва з екрану

9. Великие мифы. Велес и его Ягиня . [Електроний ресурс]. – режим доступу <https://northernfable.ru/article/veles/> назва з екрану.
10. Виктор Михайлович Васнецов, его биография. [Електроний ресурс]. – режим доступу <http://www.vasnecov.ru/> назва з екрану.
11. Вовк Ф. Студії з української етнографії та антропології. / Вовк Ф. – Прага, 1927.
12. Войтович Валрій Миколайович Антологія українського міфу/ Войтович В. М. – Навчальна книга – Богдан. 2006. Т.1. – 912 с.
13. Войтович Валрій Миколайович Антологія українського міфу/ Войтович В. М. – Навчальна книга – Богдан. 2006. Т.2. – 608 с
14. Войтович Валрій Миколайович Антологія українського міфу/ Войтович В. М. – Навчальна книга – Богдан. 2007. Т.3. – 848 с
15. Войтович Валерій Миколайович Міфи та легенди давньої України/ В. М. Войтович — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан. 2005.
16. Войтович, Валерій Миколайович. Українська міфологія / В. М. Войтович. – Київ: Либідь, 2002. – 662, [1] с. : іл.
17. Гайчук Володимир. Демонологічні персонажі Середнього Полісся / Гайчук В. – Львів, 1999. – 485 с
18. Галайчук Володимир Українська міфологія/ Галайчук В. – Київ: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля» 2016. – 288 с.
19. Гамаюн, птица вещая, Васнецов – описание картины [Електроний ресурс]. – режим доступу https://muzei-mira.com/kartini_russkih_hudojnikov/1884-gamayun-ptica-veschaya-vasnecov-opisanie-kartiny.html назва з екрану.
20. Глушко Михайло Методика польового етнографічного дослідження / Глушко М. – 2008. – №4.
21. Гнатюк Володимир Знадоби до галицько-руської демонології/ Гнатюк В. - Харків: Філіо 2019. – 282 ст.
22. Гнатюк Володимир Знадоби до галицько-руської демонології. // Етнографічний збірник. Львів: Накладом НТШ, 1904. Т. XV.

23. Володимир Гнатюк Знадоба до української демонології.. Т. II. Випуск 1 // Етнографічний збірник. Львів: Накладом НТШ, 1912. Т. XXXIII.
24. Гнатюк Володимир Історія України-Русі / Гнатюк В. – Київ, 1994
25. Гнатюк Володимир Нарис Української міфології / Гнатюк В. – Львів, 2000
26. Гнатюк, Ярослав Степанович Український кордоцентризм у конфлікті міфологій та інтерпретацій / Я. С. Гнатюк. – Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2010. – 184 с
27. Грушевський М. Історія України-Руси. / Грушевський М. – Львів, 1904.
28. Драгоманов Михаил Малорусские народные предания и рассказы. Свод Михаила Драгоманова. / Драгоманом М. – Киев, 1876.
29. Картини Шишкіна А. А. [Електронний ресурс]. – режим доступу <https://www.art-vernissage.ru/painter/shishkin/> назва з екрану.
30. Кононенко Олексій Українська міфологія та культурна спадщина : міфол. уявлення, вірування, обряди, легенди та їхні відлуння у фольклорі і пізніших звичаях українців, братів-слов'ян та ін. народів /; [графіка і мал. В. А. Кононенко]. – Харків: Фоліо, 2011. – 713 с.
31. Корольков Виктор Анатольевич [Електронний ресурс]. – <https://veles.site/news/korolkov-viktor-anatolevich> назва з екрану.
32. Корж В. Владимировы боги / Корж В – Сб. Харьк. ист. -филол. об-ва, Харьков, 1903. Т. 18.
33. Корній Дара Чарівні істоти українського міфу/ Корній Д. – Vivat 2017. – 320 с.
34. Костомаров, Микола Іванович. Слов'янська міфологія : вибрані праці з фольклористики й літературознавства / М. І. Костомаров. – Київ: Либідь, 1994. – 382, [2] с. – (Літературні пам'ятки України)
35. Лесив Михайло Мова, фольклор, література польсько-українського пограниччя/ Лесив М. – Київ. Талком 2017. – 736 с.
36. Милорадович В. П. Українська відьма. Нариси з української демонології/ Милорадович В. П. – Київ Веселка 1993, 72 с.

37. Митрополит Іларіон (І. Огієнко) . Дохристиянські вірування українського народу / Іларіон (І. Огієнко) – Київ: Обереги, 1992
38. Митрополит Іларіон (І. Огієнко) Україська Культура. Коротка історія культурного життя українського народу/ Митрополит Іларіон (І. Огієнко) – Центр навчальної літератури 2019. – 142 с.
39. Мифические райские женщины-птицы древних славян и их значение: сирин и алконост - птица радости и птица печали, вешая птица гамаюн, стратим птица, мать Сва и другие. [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://snegir.org/post/mificheskie-syschestva-devi-ptitsi/> назва з екрану.
40. Мусин-Пушкин А. И. Поход на Половцов Игоря Святославича / Алексей Иванович Мусин-Пушкин. – Москва: сенатская типография, 1800.
41. Нагорна Ольга. Давня Русь в Картинах. [Електронний ресурс] – режим доступу <https://web-kapiche.ru/212-olga-nagornaya.html> назва з екрану.
42. Нечистая сила на полотнах русских художников [Електронний ресурс] – режим доступу <https://www.vatnikstan.ru/culture/nechistaya-sila/> назва з екрану.
43. Нечуй-Левицький Іван Семенович (1838-1918). Світогляд українського народу: ескіз української міфології / Нечуй-Левицький І. С.. – Львів: Друк. [наук.] т-ва ім. Шевченка, 1876. – 80 с
44. Опис картин Віктора Васнецова. [Електронний ресурс]. – режим доступу <https://opisanie-kartin.com/opisanie-kartiny-viktora-vasnecova-pesn-radosti-i-pechali/> назва з екрану.
45. Плачинда, Сергій Петрович Словник давньоукраїнської міфології / Плачинда С.; видавництво Український письменник (Київ). – Київ: Укр. письменник, 1993. – 62, [1] с.
46. Потапенко О. І., Дмитренко М. К., Потапенко Г. І. та ін Словник символів/ Потапенко О. І., Дмитренко М. К., Потапенко Г. І. та ін . – Київ 1997.
47. Русалки в живописі [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zhiznteatr.mirtesen.ru/blog/43257818182/Rusalki-v-zhivopisi> назва з екрану

48. Русалки у славян. Водяницы, Лоскотухи, Мавки и Лобасты. [Электронный ресурс] – режим доступа <https://seventopblog.wordpress.com/2017/06/22/%D1%80%D1%83%D1%81%D0%B0%D0%BB%D0%BA%D0%B8-%D1%83-%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D1%8F%D0%BD-%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D1%8F%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%8B-%D0%BB%D0%BE%D1%81%D0%BA%D0%BE%D1%82%D1%83%D1%85%D0%B8/> назва з екрану.
49. Славянские русалки. [Электронный ресурс] – режим доступа <https://web-kapiche.ru/177-slavyanskie-rusalki.html> назва з екрану.
50. Существа Славянской мифологии. Русалки. [Электронный ресурс] – режим доступа <https://www.youtube.com/watch?v=c0HCBpe0SEE&list=PLIvWcUtfOa0FSNdRt-Hz1907PZTNvMOQ9&index=35> назва з екрану.
51. Товстий В. П Легенди та міфи України / уклад... — Харків: Промінь, 2005
52. Хобзей Наталя Гуцульська міфологія : етнолінгв. слов. /; НАН України, Інст українознав. ім. І. Крип'якевича. – Львів 2002. – 215 с.
53. Художник-слов'яніст Віктор Крижанівський родом з Волині. [Электронный ресурс] – режим доступа <https://www.volynnews.com/news/culture/khudozhnyk-slovianist-viktor-kryzhanivskyy-rodом-z-volyni/> назва з екрану.
54. Art vernissage галерея сучасних художників [Электронный ресурс] – режим доступа <https://www.art-vernissage.ru/painter/shishkin/> назва з екрану.
55. WikiArt енциклопедія візуальних мистецтв. [Электронный ресурс] – Режим доступа <https://www.wikiart.org/ru/konstantin-vasilev/all-works#!#filterName:all-paintings-chronologically,resultType:masonry> назва з екрану.
56. 10 найвідоміших українських міфічних істот . [Электронный ресурс] – Режим доступа <http://vsviti.com.ua/ukraine/77661> назва х екрану.